

Crime and Its Prevention in the Capital Market; Strategies to Increase Investor Confidence

Vali Rasoli

PhD student in criminal law and criminology, Islamic Azad University, Maragheh branch, Iran. Email: Valirasoli137@gmail.com

Jamal Beigi

*Corresponding Author, Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran. Email: jamalbeigi@iau-maragheh.ac.ir

Ahmad Ahmadi

Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Mahabad Branch, Islamic Azad University, Mahabad, Iran. Email: Chako1359@yahoo.com

Nader Rezaei

Assistant Professor of Accounting Department, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran. Email: Nader.rezai2023@gmail.com

Abstract

Obviously, the values of the do's and don'ts of the economic system are seriously challenged by crimes against the capital market. By committing such behaviors, trust between capital market actors is seriously damaged. Therefore, in addition to criminalization and punishment, criminal policymakers have a glimpse of capital market crime prevention. The present study seeks to investigate crime and its prevention in the capital market; Strategies to increase investor confidence. This research is descriptive-survey and causal in terms of applied purpose and data collection method. The statistical population of the present study is special investors in the capital market who have been selected by purposive sampling method and 384 people. To collect information, a researcher-made questionnaire with direct questioning mechanism, closed questions and multiple choice spectral type with grading was used and descriptive statistics was used to describe the main variables and inferential statistics was used to analyze the findings. The results of the present study showed that the adoption of important measures such as substantive prevention, individualistic prevention, situational prevention, professional ethics education, public education of citizens, development of relevant regulatory regulations and use of substantive institutions can be effective in crime prevention in the capital market.

Keywords: Capital Market, Prevention Strategies, Investors, Capital Market Crimes, Public Trust

Citation: Rasoli, V., Beigi, J., Ahmadi, A., & Rezaei, N. (2023). Crime and its prevention in the capital market; Strategies to increase investor confidence. *Consumer Behavior Studies Journal*, 10 (1), 113-127. (in Persian)

Consumer Behavior Studies Journal, 2023, Vol. 10, No.1, pp. 113-127.

Received: January 9, 2022; **Accepted:** April 9, 2022

© Faculty of Humanities & Social Sciences, University of Kurdistan

جرم و پیشگیری از آن در بازار سرمایه؛ راهبردهایی برای افزایش اعتماد سرمایه‌گذاران

ولی رسولی

دانشجوی دوره دکتری تخصصی حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مراغه، ایران.
رایانامه: valirasoli137@gmail.com

جمال بیگی

نویسنده مسئول، دانشیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران.
رایانامه: jamalbeigi@iau-maragheh.ac.ir

احمد احمدی

استادیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران.
رایانامه: Chako1359@yahoo.com

نادر رضایی

استادیار گروه حسابداری، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران.
رایانامه: Nader.rezai2023@gmail.com

چکیده

بدیهی است که ارزش‌ها، بایدها و نبایدهای نظام اقتصادی، به‌واسطه جرم‌های علیه بازار سرمایه، با چالش جدی مواجه می‌شوند. به‌واسطه ارتکاب چنین رفتارهایی، اعتماد فی‌مابین کنشگران بازار سرمایه دچار آسیب‌های جدی می‌شود. به همین جهت، سیاست‌گذاران جنایی علاوه بر جرم‌انگاری و کیفرگذاری، نیم‌نگاهی به پیشگیری از جرایم در حوزه بازار سرمایه دارند. پژوهش حاضر، به‌دنبال بررسی جرم و پیشگیری از آن در بازار سرمایه؛ راهبردهایی برای افزایش اعتماد سرمایه‌گذاران است. این پژوهش، برحسب هدف، کاربردی و براساس شیوه گردآوری داده‌ها، توصیفی از نوع پیمایشی و علی است. جامعه آماری پژوهش حاضر، سرمایه‌گذاران خاصه بازار سرمایه می‌باشند که به روش نمونه‌گیری هدفمند و به تعداد ۳۸۴ نفر انتخاب شده‌اند. برای جمع‌آوری اطلاعات، از ابزار پرسشنامه محقق‌ساخته با مکانیزم پرسشگری مستقیم، پرسش‌های بسته و چندگزینه‌ای از نوع طیفی با درجه‌بندی استفاده شده و جهت توصیف متغیرهای اصلی، از آمار توصیفی و برای تحلیل یافته‌ها، از آمار استنباطی استفاده شده است. نتایج مطالعه حاضر، نشان داد که اتخاذ تدابیر مهمی چون پیشگیری ماهوی، پیشگیری فردمدار، پیشگیری موقعیت‌مدار، آموزش اخلاق حرفه‌ای، آموزش عمومی شهروندان، تدوین آیین‌نامه‌های مرتبط نظارتی و استفاده نهادهای ماهوی؛ می‌تواند بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه موثر واقع شود.

واژگان کلیدی: بازار سرمایه، راهبردهای پیشگیری، سرمایه‌گذاران، جرایم بازار سرمایه، اعتماد عمومی

استناد: رسولی، ولی؛ بیگی، جمال؛ احمدی، احمد و رضایی، نادر (۱۴۰۲). جرم و پیشگیری از آن در بازار سرمایه؛ راهبردهایی برای افزایش اعتماد سرمایه‌گذاران. *مطالعات رفتار مصرف‌کننده*، ۱۰ (۱)، ۱۲۷-۱۱۳.

مطالعات رفتار مصرف‌کننده، ۱۴۰۲، دوره ۱۰، شماره ۱، صص ۱۲۷-۱۱۳.

دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۱۹ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۲۰

© دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه کردستان

۱. مقدمه

مفهوم بازار سرمایه، به صورت محدود و مضیق در سال ۱۳۴۵ و با تصویب اولین قانون تشکیل بورس اوراق بهادار در مجلس شورای ملی وقت، وارد عرصه نظام اقتصادی ایران شد. یک سال پس از آن، بورس اوراق بهادار تهران با انجام چند معامله بر سهام بانک توسعه صنعت و معدن که بزرگ‌ترین مجتمع واحدهای تولیدی و اقتصادی در آن زمان به‌شمار می‌رفت، به‌طور رسمی فعالیت خود را آغاز کرد.

بازار سرمایه، یکی از ارکان مهم اقتصاد در جامعه است و در مفهوم نخستین آن، به بازارهای مالی اطلاق می‌گردد که در آن خرید و فروش اوراق قرضه و اوراق بهادار با سررسید بیشتر از یکسال و دارایی‌های بدون سررسید، انجام می‌گیرد. بازار سرمایه، پلی است که پس‌انداز واحدهای اقتصادی دارای مازاد، مانند شرکت‌ها یا دولت‌ها را به واحدهای سرمایه‌گذاری که بدان نیازمندند، انتقال می‌دهد. این بازار، واحدهای پس‌انداز و سرمایه‌گذاران را با یکدیگر ارتباط می‌دهد. سازوکارهای تعبیه‌شده در این بازار، از طریق رشد حجم پس‌انداز و سرمایه‌گذاری، رشد اقتصادی را تسریع می‌نماید (Arbab, 2009).

یکی از حوزه‌های نیازمند امنیت و آرامش، حوزه اقتصادی و از جمله بازار سرمایه است که تدابیر حقوقی از جمله ابزارهای تامین و حمایت از این حوزه، به‌شمار می‌رود. بر این اساس، اقتصاددانان برای تبیین یک سیاست اقتصادی سودمند، توجه به نظام حقوقی و قواعد حاکم بر آن را توصیه می‌نمایند (Tvasolizade, 2013).

تنوع، کثرت و تغییر مداوم در تعاملات اقتصادی و روابط اجتماعی حاکم بر بازار سرمایه، نیازمند حضور فعال و کارگیری تدابیر و راهبردهای حقوقی به‌ویژه حقوق کیفری در این عرصه می‌باشد، چراکه انجام و تداوم امور مربوط به فعالیت‌های اقتصادی، مستلزم تامین فضایی امن و سرشار از آرامش برای سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی می‌باشد (Bagherimahmod, 2015).

بزهکاری علیه بازار سرمایه مانند دیگر رفتارهای مجرمانه اقتصادی، نیرنگ‌مدار است و به‌واسطه ارتکاب این پدیده از باب پنهان کردن و نادیده گرفتن حقیقت و ایجاد وضعیت نابرابر میان مرتکبان جرم و بزه‌دیده یا بزه‌دیدگان و همچنین سوءاستفاده از موقعیت‌ها به زیان‌دیده، فراهم می‌آید. بدین‌سان، با ارتکاب این رفتارها، ارزش‌های بنیادی حاکم بر این بازار، نقض شده و چالش‌های متعددی در فرآیند دادوستد سرمایه، ایجاد می‌شود (Gesen, 2013). بنابراین، ناهنجاری‌ها و رفتارهای مجرمانه متعددی ممکن است این عرصه مهم اقتصادی را ناامن نماید. به عبارت دیگر، رفتارهای بزهکارانه متنوعی در حوزه بازار سرمایه، ارتکاب می‌یابند که مشابهت‌های زیادی از نظر نوع و ماهیت، در نظام‌های حقوقی دنیا، با هم دارند. جرایم ارتكابی در حوزه بازار سرمایه، به‌دلیل ارتباط تنگاتنگ با اقتصاد و فعالیت‌های اقتصادی، جزو جرایم اقتصادی به‌شمار می‌روند. جرایم اقتصادی، به آن دسته از رفتارهای مجرمانه اطلاق می‌شود که موجب اختلال در نظام تولیدی، توزیعی، پولی و ارزی کشور شده و در قوانین و مقررات جزایی برای آن‌ها تدابیر و پاسخ‌های کیفری در نظر گرفته شده است (Ebrahimi & Sadeghnezhad naeini, 2013).

جرایم اقتصادی، ماهیت پیچیده‌ای دارند و به‌دلیل تاثیرپذیری این‌گونه جرایم از عوامل اقتصادی، سیاسی و اجتماعی، دانش جرم‌شناسی نیز علیرغم جامعیت، نتوانسته شناخت کاملی از آن‌ها پیدا نماید و در نهایت منجر به بروز نظریات مختلف در این زمینه شده است.

به‌کارگیری اصطلاحاتی چون (مفاسد اقتصادی)، (جرم مالی)، (جرم اقتصادی)، (اخلال در نظام اقتصادی) و ... در متون قانونی، متأثر از تشتت برداشت از مفهوم جرم اقتصادی، می‌باشد. این قبیل از جرایم، ویژگی‌های خاص

خود را دارند که عمدتاً عبارتند از: اول، در قالب تجارت و فعالیت‌های حرفه‌ای به‌طور عمده، عاملان این جرایم به‌دنبال سود هستند. دوم، به‌صورت یک مجموعه یا سیستم منسجم و سازمان‌یافته رفتار می‌کنند. سوم، باید با استفاده از قابلیت‌های تجاری، صنعتی و فنی و قانونی و حرفه‌ای صورت گیرند. چهارم، مرتکبین به‌طور کلی و نه الزاماً از یک موقعیت یا قدرت اجتماعی یا سیاسی یا هر دو برخوردارند و همچنین علاوه بر بزه‌دیده مستقیم، بزه‌دیده غیرمستقیم نیز دارند و آثار و پیامدهای آن، گریبانگیر بزه‌دیدگان متعدد غیرمستقیم نیز می‌شود (Mirsaeid & Zamani, 2013).

جرایم اقتصادی، نه تنها نظام اقتصادی، بلکه تمام سطوح نظام اجتماعی را دچار چالش می‌کنند و باید این دسته از جرایم با سیاست جنایی جامعی، کنترل شوند. فضای اقتصادی ایران هم به دلیل ابتلا به آسیب‌های عدیده نسبت به نظام‌های اقتصادی پیشرفته، زمینه مساعدتری برای ارتکاب جرم اقتصادی ایجاد می‌کند (Hasani & Mahra, 2015).

به‌رحال، جرایم اقتصادی مخصوصاً جرایم حوزه بازار سرمایه را می‌توان از اشکال جدید بزهکاری دانست. گروهی از جرم‌شناسان، مطالعه این نوع بزهکاری را بزهکاری معکوس نامیده‌اند. برخلاف جرم‌شناسی سنتی که بزهکار را فردی دارای نارسایی‌های روانی-زیست‌شناختی و اجتماعی می‌داند، مرتکبان جرایم اقتصادی غالباً از میان اشخاص به اصطلاح (بقره سفید) و ذی‌نفوذ جامعه می‌باشند که جرایم آن‌ها افزون بر تاثیر مخرب در رشد اقتصادی کشور، می‌تواند بر روند سرمایه‌گذاری نیز تاثیر منفی برجای گذاشته و وضعیت اقتصادی تمام افراد جامعه را به‌خطر بیاندازد. طیف وسیع بزه‌دیدگان، از دیگر دلایل اهمیت این دسته از جرایم می‌باشد که در کنار عموم مردم، دولت نیز از قربانیان این جرایم محسوب می‌گردد، چراکه جرایم اقتصادی و آثار آن، آنی و فوری نبوده و بلافاصله خود را نشان نمی‌دهند، بلکه با گذشت زمان، آثار مخرب خود را نمایان می‌سازند. لذا، با توجه به اهمیت و تحول جرایم بازار سرمایه، به‌نظر می‌رسد که سیاست کیفری حاضر، توانایی پاسخگویی به مشکلات را نداشته و باید سیاست خاصی مبتنی بر سیاست جنایی پیشینی در جهت پیشگیری از وقوع این‌گونه جرایم، تصویب و مورد‌اعمال قرار گیرند (Dadkhodai, 2010).

پس، یکی از راهبردهای اساسی که در حوزه بازار سرمایه باید موردبررسی قرار بگیرد و بر آن نیز تاکید شود، بکارگیری تدابیر پیشگیرانه از ارتکاب جرم در این حوزه می‌باشد. آنچه لزوم توسل به راهبردهای پیشگیرانه را درخصوص جرایم حوزه بازار سرمایه توجیه می‌کند، آن است که ثابت شده از یک‌سو، عوامل متعددی در گذر از اندیشه به فعل مجرمانه، تاثیرگذار بوده و می‌توانند منجر به قطع این فرآیند شوند. عواملی همچون اعتقادات مذهبی، ترس از کشف ماجرا و سرزنش دیگران و ... در این راستا هستند (Ebrahimi, 2016) و از سوی دیگر، مشکل بودن کشف جرایم حوزه بازار سرمایه از یک‌سو و عدم دسترسی کافی به منابع برای کشف و تعقیب آن‌ها و همراه بودن ارتکاب این جرایم با هزینه‌های هنگفت برای جامعه، از دلایل مهم افزایش تلاش‌های پیشگیرانه در زمینه جرایم مالی هستند. سازمان بورس و اوراق بهادار، به‌عنوان نهاد حمایت‌کننده از ارزش‌های حاکم بر بازار سرمایه و تضمین‌کننده امنیت اقتصادی این بازار، به اتخاذ و اجرای تدابیر پیشگیرانه می‌پردازد.

مأموریت سازمان بورس و اوراق بهادار در زمینه پیشگیری از جرم علیه بازار سرمایه، ریشه در حفظ امنیت جامعه دارد. از این‌رو، بند ۸ ماده ۷ قانون بورس اوراق بهادار، یکی از وظایف هیات‌مدیره سازمان را «اتخاذ تدابیر لازم جهت پیشگیری از وقوع تخلفات در بازار اوراق بهادار» اعلام کرده است. در معاونت حقوقی سازمان بورس اوراق بهادار، «اداره پیشگیری و ارتقاء سلامت بازار سرمایه» به امر آگاهی‌بخشی، ارائه آموزش و پیشگیری از جرایم و تخلفات می‌پردازد و سند پیشگیری از وقوع جرم و تخلفات در حوزه بازار سرمایه، در شورای عالی بورس موردتایید

قرار گرفته است. برای اجرای این سند، کمیته‌های تخصصی از جمله: کمیته فراگیر پیشگیری از وقوع تخلفات و جرایم و کارگروه‌های آن، کمیته تطبیق و کمیسیون‌های آن، کمیته عالی سیاست‌گذاری فضای مجازی، کمیته صیانت از حقوق شهروندی و دسترسی آزاد به اطلاعات و آموزش‌های عمومی، پیش‌بینی گردیده است. وجود این بحث‌های چالش‌برانگیز، ضرورت بررسی این پژوهش را نشان می‌دهد. بنابراین، با در نظر گرفتن مطالب مذکور در فوق، ما در صدد پاسخ‌گویی به این پرسش هستیم که اتخاذ راهبردهای پیشگیرانه از جرم در بازار سرمایه ایران، از دیدگاه سرمایه‌گذاران به چه میزان در پیشگیری از جرم و بازگرداندن اعتماد عمومی در این حوزه، تاثیر دارد؟

۲. پیشینه پژوهش

در علم جرم‌شناسی، از مرتکبین جرایم بازار سرمایه با عنوان (بقه سفیدها) یاد می‌شود که معمولاً از اشخاص باسواد - حرفه‌ای - متخصص - دارای ظریف هوشی بالا و رانت اطلاعاتی قوی و دارای پشتوانه مالی کافی می‌باشند. این افراد، دارای موقعیت‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی بوده که بدون توسل به اقدامات خشونت‌آمیز و با اعمال ظاهراً قانونی، منافع کلانی را تحصیل می‌نمایند و بعضاً سازمان‌یافته بوده و به صورت تشکیلاتی فعالیت نموده و برای مخفی نمودن منشا جرم ارتكابی و شیوه‌های ارتكاب آن، از ابزار و امکانات پیچیده‌ای استفاده می‌نمایند (Mirzaimonfared, 2018). در مقام تبیین ماهیت جرایم بازار سرمایه، عده‌ای از حقوقدانان، این دسته از جرایم را در صورتی که بر سطح وسیعی از بازار بورس تاثیر گذاشته و معاملات بورسی را مختل نمایند، تحت‌عنوان جرم اقتصادی قرار داده و آن را از مهم‌ترین جرایم اقتصادی معرفی می‌نمایند. به تعبیر این افراد، هرچند تاکنون تعریف جامع و مانعی از جرم اقتصادی به عمل نیامده، لیکن دو ضابطه مهم در تشخیص جرایم اقتصادی؛ ضابطه جرم‌شناختی شامل انگیزه مرتکب، آثار رفتار وی و محیط ارتكابی جرم و نیز ضابطه اقتصادی؛ شامل اخلال در سیاست‌های کلان اقتصادی دولت و بنگاه‌های اقتصادی و تولیدی را شامل می‌شود (Mir Saeed & Zamani, 2012).

هرچند تعداد دیگری از حقوق‌دانان با توجه به عدم درج این جرایم در بند «ب» از ماده ۱۰۹ از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ که به احصاء جرایم اقتصادی پرداخته، آن‌ها را خارج از شمول جرم اقتصادی می‌دانند. پاسخ‌دهی به جرایم حاکم بر بازار سرمایه بر دو الگوی کلی استوار می‌باشد: الگوی نخست، مدل پاسخ‌دهی سنتی و سرکوب‌گرایانه از طریق دخالت حاکمیت است که نظر به پیچیدگی‌های جرایم بازار سرمایه، نه تنها ضمانت اجرای کافی در جهت شناسایی مجرمین ندارند بلکه در غایت آن، امکان ورود خسارت به بازار سرمایه و سرمایه‌گذاران و عدم جبران خسارت آن‌ها وجود دارد. الگوی دوم، مدل تنظیم‌گری اقتصادی است که اساس پاسخ در این مدل، بر حفظ نظم اقتصادی همراه با نظارت و کنترل مجرمین جهت ترمیم خسارت‌های وارده بر پیکر اقتصاد جامعه، بنیان نهاده شده و تاکید بیشتری بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه و نیز جبران خسارت دارد (Asadi, 2019).

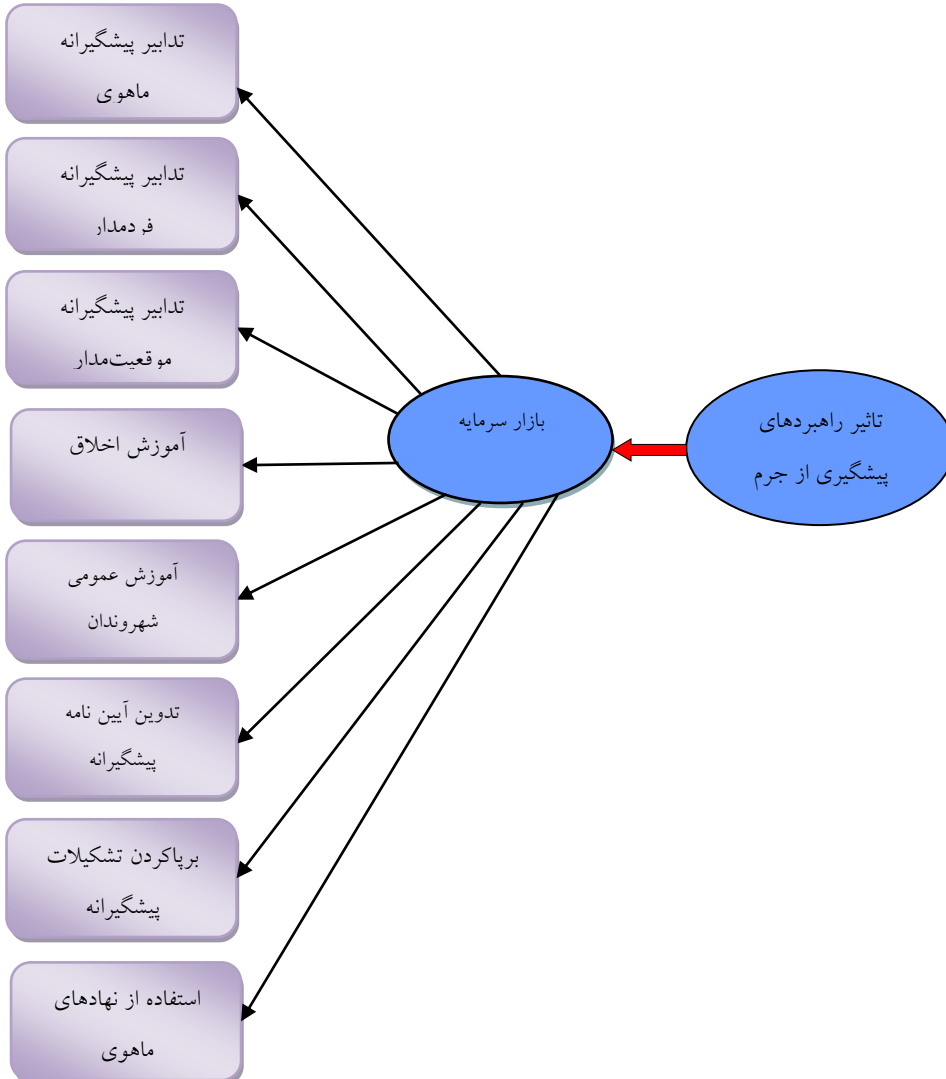
(Hasanzadeh, Jahangirniya, Golamijamkarani & Maleki (2020) در پژوهشی تحت‌عنوان «شناسایی و اولویت‌بندی عوامل موثر تاب‌آوری بازار سرمایه ایران» اعتقاد دارند که در دنیای امروز، اقتصاد جهانی با تکان‌ها و تهدیدهای مهمی مانند بحران‌های مالی و اقتصادی، ورشکستگی بانک‌ها و صنایع بزرگ، شیوع بیماری‌های مسری، رفتارهای تروریستی و سقوط بازارها درگیر شده است. کشور، در سال‌های اخیر با تحریم‌های

گسترده و بی‌سابقه‌ای مواجه بوده و تکانه‌های دیگری مانند حوادث طبیعی و شیوع بیماری کرونا، اقتصاد کشور را دچار آسیب کرده است. به همین دلیل، برای مقابله با تهدیدها، توجه به تاب‌آوری اقتصادی، در مقاوم‌سازی اقتصاد کشور و نهادهای مالی اهمیت بسیاری دارد. بازار سرمایه، به‌عنوان منبع جذب نقدینگی‌های سرگردان و حامی فضای کسب‌وکار، در جلوگیری از تلاطم‌های اقتصادی کشور، نقش مهمی دارد. این پژوهش، با هدف شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر تاب‌آوری بازار سرمایه کشور اجرا شده است. یافته‌های پژوهش، نشان داده است که عوامل اصلی نهایی عبارتند از: ساختار و فرآیندهای سازمان، توجه به یادگیری و آموزش، تسهیم اطلاعات، شناسایی و تحلیل تکانه‌ها، تهدیدها و ریسک‌های پیش‌رو، تنوع طرح و انتخاب‌های در دسترس، میزان پذیرش فناوری، بهبود و توسعه. نتیجه‌گیری: در ادامه، عوامل فرعی هر دسته از عوامل اصلی شناسایی شدند. در نهایت با بکارگیری تکنیک تصمیم‌گیری کداس، اولویت عوامل فرعی در هر دسته از عوامل اصلی مشخص شد. *Monfared & Mirmohammadghi (2020)* در پژوهشی تحت‌عنوان «چالش‌های سیاست جنایی تقنینی ایران در برابر جرایم و تخلفات بازار سرمایه» بر این باورند که پیوند حقوق کیفری و سیاست جنایی با حوزه اقتصاد مالی، ضرورت‌گریزناپذیر در دنیای امروز است. در کشور ما، سیاست جنایی تقنینی حاکم بر بازار سرمایه با اقداماتی چون بزه‌انگاری کیفری، انتظامی و اداری و نیز پاسخ‌گذاری‌های عموماً کیفری، مرز مجازها را از غیرمجازها، مشخص نموده است. در این نوشتار، تلاش شده تا سیاست جنایی تقنینی اتخاذشده در این حوزه، نقد و بررسی شود. آنچه که ذهن نویسندگان را به خود مشغول داشته، این است که مدل سیاست جنایی پیش‌گرفته‌شده در این بازار چیست؟ آیا در زمره سیاست‌های جنایی سخت‌گیرانه و امنیت‌گرا دسته‌بندی می‌شود یا کمینه‌گرا و حداقلی و یا هیچ‌کدام؟ سیاستی سرگردان و بی‌معیار. یافته‌های این پژوهش، نشان‌دهنده آشفتگی‌ها در سیاست جنایی تقنینی این حوزه است. تورم کیفری و فقدان ضابطه مشخص در دسته‌بندی جرایم این حوزه، عدم تناسب ضمانت اجرای پیش‌بینی‌شده و کاستی پاسخ‌های کنشی، نمونه‌هایی از آن می‌باشد. روزآمدکردن قوانین کیفری و قانون‌گذاری شفاف، اتخاذ رویکردهای عقلانیت‌مدار، افتراقی‌سازی سیاست جنایی در بازار سرمایه و ایجاد مدیریت متمرکز، چه در عرصه سیاست‌های کیفری و چه در قلمرو سیاست‌های غیرکیفری، از بایسته‌های ساماندهی این عرصه است. *Kananikhamene (2018)* پژوهشی را با عنوان «تاثیر فعالان بازار سرمایه در ارتقاء فضای کسب‌وکار و رشد بازار مالی ایران» انجام داده است. جامعه آماری، شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران انتخاب شده که با نمونه‌گیری غربالگری، تعداد ۹۰ شرکت موردتجزیه‌وتحلیل قرار گرفته است و با نرم‌افزار ایویوز، موردتجزیه‌وتحلیل قرار گرفته است. نتایج، حاکی از تاثیر معنادار فعالان بازار سرمایه در ارتقاء فضای کسب‌وکار است. *Varvai & Baninaime (2018)* در پژوهشی تحت‌عنوان «راهبردهای کنترل کیفری جرایم حوزه کسب‌وکار»، بر این باورند که اهمیت بازگرداندن اعتماد عمومی به فضای کسب‌وکار و اقتصاد از یک‌سو و بی‌گانه‌بودن حقوق کسب‌وکار با حداکثرگرایی ابزارهای کنترل کیفری، از سوی دیگر، آن هم به‌دلیل اهمیت حفظ پویایی فضای کسب‌وکار، نیازمند توجه مبنایی و راهبردی به کنترل کیفری است. علاوه‌براین، نظام کیفری برخی از کشورها از جمله ایران، پایبند به حداقل‌گرایی کنترل کیفری در حوزه کسب‌وکار نبوده و این رویکرد، اهمیت تحلیل و تبیین نظام‌مند از اصول کنترل کیفری را برای سیاست‌گذاران کیفری، دوچندان می‌سازد. سؤال اصلی این پژوهش، این است که با توجه به ویژگی‌ها و اصول حاکم بر حقوق کسب‌وکار، کنترل کیفری باید ملتمز به چه راهبردهایی باشد؟ بر همین اساس، توجه به مقدماتی چون پاسخ‌های مدنی خسارت‌مدار و نیز تخلفات و پاسخ‌های انتظامی به آن‌ها، باعث صرفه‌جویی کنترل کیفری است و علاوه‌بر آن، توجه به جرم‌انگاری حداقلی نظام‌مند و نظام پاسخ‌گذاری ویژه جرائم کسب‌وکار و متفاوت از جرائم اقتصادی، می‌تواند از اجزای مهم نگرش راهبردمدار تلقی شود. همچنین، توجه به ارفاق‌گرایی و

عدم تأکید بر امنیتی‌نمودن سیاست کنترل کیفی و ایجاد مراجع ویژه تعقیب و دادرسی نسبت به جرائم حوزه کسب‌وکار، خود به عقلانی‌شدن راهبرد کنترل کیفی منتهی می‌گردد و از این طریق، با اعاده اصل اعتماد و شفافیت قانون‌گذاری ناظر به این جرائم، می‌توان کاهش روزافزون وقوع و تکرار این جرائم را انتظار داشت. Niyazpour (2017) در پژوهشی تحت‌عنوان «تکالیف سازمان بورس و اوراق بهادار در زمینه پیشگیری از جرم»، اعتقاد دارند که جرایم علیه بازار سرمایه، ارزش‌ها، بایدها و نبایدهای نظام اقتصادی را نقض کرده و به چالش می‌کشند. به‌واسطه ارتکاب این رفتارها است که رقابت عادلانه، اعتماد میان کنشگران بازار سرمایه و شفافیت در اطلاعات، دچار آسیب جدی می‌شوند. به همین جهت، از یک‌سو سیاست‌گذاران جنایی، به جرم‌انگاری و کیفرگذاری و درواقع اتخاذ سیاست‌های کیفی در قبال آن‌ها مبادرت می‌ورزند و از سوی دیگر، در راستای پیش‌بینی تدابیر پیشگیرانه ناظر به این جرایم، گام برمی‌دارند. سیاست‌ها و اقدام‌های پیشگیرانه که از ماهیت غیرقهرآمیز برخوردارند، اسباب کاهش یا از بین بردن عوامل جرم‌زا را امکان‌پذیر ساخته و بستری برای پیشگیری از واردشدن شهروندان به ورطه بزهکاری، فراهم می‌سازند. قانون‌گذار، در چارچوب «قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴)»، برای کاهش شمار بزهکاری در بازار سرمایه، به سازمان بورس و اوراق بهادار، در کنار واگذاری وظیفه‌شناسایی جرایم و اعلام آن‌ها به مراجع قضایی، ماموریت پیشگیری از این نوع بزهکاری‌ها را هم سپرده است. بدیهی است که این سازمان باید برای انجام این تکلیف مهم که می‌تواند در کاهش شمار بزهکاری اقتصادی و برقراری امنیت در بازار سرمایه نقش‌آفرین باشد، به سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی مبادرت ورزد. در این نوشتار، از تکالیف پیشگیرانه سازمان بورس و اوراق بهادار در زمینه علت‌شناسی جرایم (۱) اتخاذ تدابیر پیشگیرانه ماهوی (۲) و تدوین آیین پیشگیرانه، سخن به‌میان می‌آید تا به این واسطه، چرایی واگذاری ماموریت پیشگیری از جرایم علیه بازار سرمایه به نهاد مذکور و قلمرو این تکالیف، شناسایی شود. Soltani, Khalili, SOhrabi & Falahtafti (2016) در کتاب‌های «بایسته‌های حقوق بازار سرمایه» و «حقوق بازار سرمایه» پس از شناخت بازارهای مالی و بیان ماهیت و منابع بازار سرمایه، به تبیین نهادها و سازوکارهای نظارتی در بازار سرمایه نظیر: شورای عالی بورس و اوراق بهادار و سازمان بورس و اوراق بهادار پرداخته است. در بخش دوم و سوم این آثار، اشخاص تحت‌نظارت بازار سرمایه مانند ناشران اوراق بهادار، نهادهای مالی و تشکلهای خودانتظام (همچون بورس‌ها) و در پایان، ناهنجاری‌های بازار سرمایه نظیر تخلفات و جرایم، مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. این اثر به‌عنوان یکی از منابع مهم مقاله، به‌ویژه در مباحث مربوط به ارائه راهکارهای مبارزه با جرایم بازار سرمایه مفید و قابل استفاده خواهد بود. Ghasemihamed (2015) در پژوهشی با عنوان «حقوق اقتصادی» که مقالات مختلف نویسنده در این مجموعه هستند، مباحث مختلفی راجع به ارتباط میان حقوق و اقتصاد و وابستگی شدید آن‌ها به همدیگر، انواع بازارها و ویژگی آن‌ها و اشاراتی به حقوق بازار سرمایه مطرح نموده است. (Fazeli (2011) در پژوهشی تحت‌عنوان «بررسی عوامل موثر بر افزایش مشارکت مردم در بازار سرمایه ایران»، بر این بارو است که ایران به‌عنوان کشوری درحال توسعه، نیازمند توجه به سیاست‌گذاری‌های هدفمند در امر افزایش پس‌انداز و سرمایه‌گذاری توسط سرمایه‌گذاران باتجربه و افراد عام در بخش مشارکت در بازار سرمایه (بازار بورس اوراق بهادار) است. این سیاست‌گذاری‌ها، نیازمند ایجاد فرهنگ و الگوی صحیح در امر افزایش سرمایه‌گذاری در بخش بازار سرمایه می‌باشد. در این پژوهش، میزان تاثیرگذاری افزایش نوسانات سود سهام، ریسک بازار سرمایه و دیگر عوامل موثر بر افزایش مشارکت مردم در بازار سرمایه و چگونگی تاثیرگذاری آن مشخص گردیده است. از آنجایی که این پژوهش به بررسی برخی از مشکلات موجود در بازار سرمایه کشور و از جمله مهم‌ترین آن‌ها بی‌انگیزه‌بودن مردم برای سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه پرداخته است، اهمیت آن آشکار می‌گردد. نتایج حاصل از پژوهش، نشان داد که بین

افزایش سود سهام شرکت‌ها، افزایش قیمت سهام شرکت‌ها، ریسک سرمایه‌گذاران و نرخ بازده موردانتظار سرمایه‌گذاری با افزایش مشارکت مردم رابطه معناداری وجود دارد. همچنین متغیر ریسک، بیشترین اثر و متغیر سود سهام، کمترین اثر را بر افزایش مشارکت مردم نشان می‌دهند.

دقت در عناوین و حتی نتایج پژوهش‌های مذکور، نشان از آن دارد که هیچ‌یک از آن‌ها به بررسی میزان تاثیر راهبردهای پیشگیری از جرم در بازار سرمایه ایران از دیدگاه فعالان اقتصادی، نپرداخته‌اند بلکه هر کدام به شیوه‌ای متمایز از پژوهش حاضر، جرایم بازار سرمایه را بررسی نموده‌اند. به همین سبب، این پژوهش با آن‌ها متفاوت بوده و نتایج جدیدی را هم در این خصوص، ارائه می‌دهد.

شکل (۱). مدل مفهومی پژوهش

۳. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر، بر حسب هدف، کاربردی و براساس شیوه گردآوری داده‌ها، توصیفی از نوع پیمایشی و علی است. جهت گردآوری داده‌ها، از دو روش مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شد. از مطالعات کتابخانه‌ای، برای تدوین مبانی نظری، بررسی پیشینه تجربی و طراحی مدل مفهومی و از مطالعات میدانی با استفاده از ابزار پرسشنامه، برای گردآوری داده‌های اولیه مربوط به پژوهش حاضر استفاده شد. جامعه آماری پژوهش حاضر، شامل کلیه فعالان بازار سرمایه (کارگزاران بورسی، بازارگردانان، مشاوران سرمایه‌گذاری، سیدگردانان و شرکت‌های تامین سرمایه) می‌باشد. به علت مشخص نبودن جامعه آماری و با مقدار خطای ۰/۰۵ درصد، مقدار فرمول کوکران برای نمونه، ۳۸۴ نفر به دست آمد. روش انتخاب نمونه آماری، به صورت نمونه‌گیری هدفمند بود. لازم به ذکر است که کلیه افراد جامعه آماری، فعالان بازار سرمایه بوده و هر کدام به صورت مشخصی در این بازار، فعالیت می‌کردند.

جدول (۱). تعداد اعضای تشکیل‌دهنده نمونه آماری با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی

نمونه آماری	تعداد
کارگزاران بورسی	۶۴
بازارگردانان	۱۱۵
مشاوران سرمایه‌گذاری	۸۸
سیدگردانان	۵۵
شرکت‌های تامین سرمایه	۶۲

همان‌گونه که در بالا اشاره شد، برای گردآوری داده‌ها، از ابزار پرسشنامه استفاده شد. پرسشنامه مورد استفاده، پرسشنامه‌ای ۳۶ سوالی بوده که برای سنجش روایی محتوایی آن، از نظرات افراد خبره و صاحب‌نظر آگاه به موضوع استفاده شد و برای سنجش روایی سازه، از مدل معادلات ساختاری بهره گرفته شد. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه محقق ساخته بود. در راستای راهبردهای پیشگیری از جرم در بازار سرمایه ایران و به منظور گردآوری داده‌های مورد نیاز، پرسشنامه محقق ساخته براساس بررسی‌ها و مطالعات مبانی نظری و پیشینه پژوهشی، طراحی شد.

جهت بررسی میزان روایی^۱ از روایی صوری استفاده شد. پرسشنامه طراحی شده که شامل راهبردها و تدابیر پیشگیری از جرم در حوزه بازار سرمایه می‌باشد، برای تغییر و اصلاح، در اختیار گروهی از صاحب‌نظران و متخصصان در عرصه بازار سرمایه و پیشگیری از جرم، قرار داده شد. پس از اعمال دیدگاه‌های آن‌ها، پرسشنامه محقق ساخته پژوهش با ۳۶ سوال با طیف لیکرت ۵ درجه‌ای (خیلی زیاد، زیاد، تا اندازه‌ای، کم، خیلی کم) تهیه شد. میزان پایایی پرسشنامه، در مرحله اجرای مقدماتی از طریق تکنیک آماری آلفای کرونباخ مقدار ۰/۸۵ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی مناسب ابزار پژوهش می‌باشد. نتایج آزمون ضریب آلفای کرونباخ در جدول ۲، آمده است.

1- Validity

2 - Reliability

جدول (۲). محاسبه ضریب آلفای کرونباخ جهت محاسبه میزان پایایی متغیرهای پژوهش

متغیر	فروانی	میانگین
اتخاذ تدابیر پیشگیرانه ماهوی	۳۰	۰/۷۱
اتخاذ تدابیر پیشگیرانه فردمدار	۳۰	۰/۷۵
اتخاذ تدابیر پیشگیرانه موقعیت‌مدار	۳۰	۰/۷۹
آموزش اخلاق حرفه‌ای	۳۰	۰/۹۱
آموزش عمومی به شهروندان	۳۰	۰/۷۶
تدوین آیین‌نامه پیشگیرانه	۳۰	۰/۷۵
برپا کردن تشکیلات پیشگیرانه	۳۰	۰/۸۴
استفاده از نهادهای ماهوی	۳۰	۰/۸۹
کل پرسشنامه	۳۰	۰/۸۵

همان‌طور که مشاهده می‌شود، برای کلیه متغیرهای پژوهش و همچنین کل پرسشنامه، مقدار آلفای کرونباخ در حد قابل قبولی به دست آمده است.

۴. یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش، در دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی ارائه شده است. در بخش آمار توصیفی، مهم‌ترین شاخص‌های مرکزی و پراکندگی، به صورت جدول ۳ ارائه شده است.

جدول (۳). آمار توصیفی مربوط به متغیرهای اصلی پژوهش

متغیر	فروانی	میانگین	مد	میانه	انحراف معیار	واریانس
اتخاذ تدابیر پیشگیرانه ماهوی	۳۸۴	۴/۲۳	۴	۳	۱/۳۵	۱/۸۲
اتخاذ تدابیر پیشگیرانه فردمدار	۳۸۴	۳/۴۴	۳	۳	۱/۱۴	۱/۳۰
اتخاذ تدابیر پیشگیرانه موقعیت‌مدار	۳۸۴	۴/۱۴	۴	۳	۱/۰۶	۱/۱۲
آموزش اخلاق حرفه‌ای	۳۸۴	۴/۳۵	۴	۴	۰/۹۲	۰/۸۵
آموزش عمومی به شهروندان	۳۸۴	۳/۸۸	۳	۳	۰/۵۰	۰/۲۵
تدوین آیین‌نامه پیشگیرانه	۳۸۴	۴/۱۱	۴	۴	۱/۱۲	۱/۲۵
برپا کردن تشکیلات پیشگیرانه	۳۸۴	۳/۶۲	۳	۳	۰/۸۵	۰/۷۳
استفاده از نهادهای ماهوی	۳۸۴	۴/۲۷	۴	۴	۱/۲۶	۱/۵۹

یافته‌های جدول ۳، نشان می‌دهد که در ارتباط با عوامل موثر بر بازار سرمایه در ایران، بالاترین میزان میانگین؛ مربوط به متغیر آموزش اخلاق حرفه‌ای با ۴/۳۵ و کمترین میزان میانگین؛ مربوط به متغیرهای اتخاذ تدابیر پیشگیرانه فردمدار و برپا کردن تشکیلات پیشگیرانه با میانگین‌های ۳/۴۴ و ۳/۶۲ می‌باشد.

براساس داده‌های ارائه شده در جدول ۳، از آنجاکه سطح معنی‌داری آزمون K-S برای تمامی متغیرها، بیش از ۵ درصد است، لذا داده‌ها از توزیع نرمال برخوردار بوده و برای اطمینان از موثر بودن عوامل مدنظر در کاهش جرم در بازار سرمایه، از آزمون پارامتریک تی تک‌نمونه‌ای به صورت جدول ۵ استفاده شده است.

برای اجرای روش‌های آماری مناسب و محاسبه آماری آزمون و تحلیل مناسب فرضیه‌های پژوهش، مهم‌ترین اقدام قبل از هر عملی، انتخاب روش آماری مناسب برای پژوهش می‌باشد. برای این منظور، آگاهی از توزیع داده‌ها،

از اولویت اساسی برخوردار است. پس، در این مرحله از پژوهش، به جهت تحلیل یافته‌ها، ابتدا با استفاده از آزمون K-S وضعیت نرمال بودن داده‌ها یا نبودن آن‌ها جهت بکارگیری آماره مناسب بررسی شده است که نتایج آن، در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول (۴). آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن داده‌ها

متغیر	سطح معنی داری	آلفا	نتیجه آزمون
اتخاذ تدابیر پیشگیرانه ماهوی	۰/۷۷۱	۰/۰۵	نرمال
اتخاذ تدابیر پیشگیرانه فردمدار	۰/۸۱۱	۰/۰۵	نرمال
اتخاذ تدابیر پیشگیرانه موقعیت‌مدار	۰/۴۵۷	۰/۰۵	نرمال
آموزش اخلاق حرفه‌ای	۰/۵۸۰	۰/۰۵	نرمال
آموزش عمومی به شهروندان	۰/۷۷۱	۰/۰۵	نرمال
تدوین آیین‌نامه پیشگیرانه	۰/۶۶۷	۰/۰۵	نرمال
برپا کردن تشکیلات پیشگیرانه	۰/۴۹۱	۰/۰۵	نرمال
استفاده از نهادهای ماهوی	۰/۵۵۲	۰/۰۵	نرمال

یافته‌های جدول ۴، نشان می‌دهد که در ارتباط با عوامل موثر بر بازار سرمایه در ایران، بالاترین میزان میانگین؛ مربوط به متغیر آموزش اخلاق حرفه‌ای با ۴/۳۵ و کمترین میزان میانگین؛ مربوط به متغیرهای اتخاذ تدابیر پیشگیرانه فردمدار و برپا کردن تشکیلات پیشگیرانه با میانگین‌های ۳/۴۴ و ۳/۶۲ می‌باشد.

جدول (۵). آزمون تی تک‌متغیره برای بررسی عوامل موثر بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه

متغیر	میانگین	ارزش تست	آزمون تی تک‌متغیره	درجه آزادی	سطح معنی داری	تفاوت میانگین	کران پایین	کران بالا
اتخاذ تدابیر پیشگیرانه ماهوی	۴/۲۳	۳	۱۵/۸۶۱	۳۸۳	۰/۰۰۱	۱/۲۳	۰/۹۳۵	۱/۱۱
اتخاذ تدابیر پیشگیرانه فردمدار	۳/۴۴	۳	۶/۳۷۵	۳۸۳	۰/۰۰۱	۰/۴۴	۰/۱۸۷	۰/۴۴
اتخاذ تدابیر پیشگیرانه موقعیت‌مدار	۴/۱۴	۳	۱۳/۱۹۲	۳۸۳	۰/۰۰۱	۱/۱۴	۱/۰۳	۱/۲۲
آموزش اخلاق حرفه‌ای	۴/۳۵	۳	۱۷/۰۵۶	۳۸۳	۰/۰۰۱	۱/۳۵	۱/۱۸۸	۱/۳۸۰
آموزش عمومی شهروندان	۳/۸۸	۳	۹/۹۰۶	۳۸۳	۰/۰۰۱	۰/۸۸	۰/۸۹۹	۱/۰۷
تدوین آیین‌نامه پیشگیرانه	۴/۱۱	۳	۱۲/۶۶۱	۳۸۳	۰/۰۰۱	۱/۱۱	۱/۰۱۱	۱/۱۳۲
برپا کردن تشکیلات پیشگیرانه	۳/۶۲	۳	۷/۷۴۴	۳۸۳	۰/۰۰۱	۰/۶۲	۰/۱۸۵	۰/۴۰
استفاده از نهادهای ماهوی	۴/۲۷	۳	۱۶/۲۴۷	۳۸۳	۰/۰۰۱	۱/۲۷	۱/۱۷	۱/۳۳۱

همان‌طور که مقادیر جدول ۵ نشان می‌دهد، در ارتباط با معناداری آزمون هم می‌توان گفت که کلیه متغیرهای پژوهش، تفاوت معناداری را نشان می‌دهند، چرا که میانگین به‌دست‌آمده از میانگین نظریه ۳ بیشتر بوده و اختلاف میانگین بالایی بین میانگین‌های نظری و تجربی وجود دارد. همچنین مقدار آزمون t بزرگتر از ۱/۹۶ به‌دست آمده است که معناداری دو دامنه‌ای کمتر از ۰/۲۵ درصد می‌باشد و صفر بین دو کران بالا و پایین قرار ندارد و معیارهای به‌دست‌آمده در سطح اطمینان ۰/۹۵ معنادار می‌باشند. به عبارتی دیگر، تفاوت معناداری بین میانگین‌های

به‌دست‌آمده و میانگین نظری مشاهده شده است، چراکه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده برای آزمون t تک‌نمونه‌ای که آزمون دو دامنه می‌باشد، کمتر از $0/25$ است. پس می‌توان در مورد فرضیه‌های پژوهش اظهار داشت که: فرضیه اول پژوهش مبنی بر تاثیر اتخاذ تدابیر پیشگیرانه ماهوی بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه ایران، موردتایید قرار می‌گیرد. براساس اطلاعات به‌دست‌آمده از جدول فوق، مقدار آماره t مقدار $15/861$ به‌دست آمده و سطح معنی‌داری محاسبه‌شده، $0/001$ می‌باشد. این مقادیر با سطح اطمینان 95% نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین مقدار ارزشی (۳) با میانگین جامعه وجود دارد.

فرضیه دوم پژوهش مبنی بر تاثیر اتخاذ تدابیر پیشگیرانه فردمدار بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه ایران، موردتایید قرار می‌گیرد. براساس اطلاعات به‌دست‌آمده از جدول فوق، مقدار آماره t مقدار $6/375$ به‌دست آمده و سطح معنی‌داری محاسبه‌شده، $0/001$ می‌باشد. این مقادیر با سطح اطمینان 95% نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین مقدار ارزشی (۳) با میانگین جامعه وجود دارد.

فرضیه سوم پژوهش مبنی بر تاثیر اتخاذ تدابیر پیشگیرانه موقعیت‌مدار بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه ایران، موردتایید قرار می‌گیرد. براساس اطلاعات به‌دست‌آمده از جدول فوق، مقدار آماره t مقدار $13/192$ به‌دست آمده و سطح معنی‌داری محاسبه‌شده، $0/001$ می‌باشد. این مقادیر با سطح اطمینان 95% نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین مقدار ارزشی (۳) با میانگین جامعه وجود دارد.

فرضیه چهارم پژوهش مبنی بر تاثیر آموزش اخلاق حرفه‌ای بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه ایران، موردتایید قرار می‌گیرد. براساس اطلاعات به‌دست‌آمده از جدول فوق، مقدار آماره t مقدار $17/056$ به‌دست آمده و سطح معنی‌داری محاسبه‌شده، $0/001$ می‌باشد. این مقادیر با سطح اطمینان 95% نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین مقدار ارزشی (۳) با میانگین جامعه وجود دارد.

فرضیه پنجم پژوهش مبنی بر تاثیر آموزش عمومی شهروندان بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه ایران، موردتایید قرار می‌گیرد. براساس اطلاعات به‌دست‌آمده از جدول فوق، مقدار آماره t مقدار $9/906$ به‌دست آمده و سطح معنی‌داری محاسبه‌شده، $0/001$ می‌باشد. این مقادیر با سطح اطمینان 95% نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین مقدار ارزشی (۳) با میانگین جامعه وجود دارد.

فرضیه ششم پژوهش مبنی بر تاثیر تدوین آیین‌نامه پیشگیرانه بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه ایران، موردتایید قرار می‌گیرد. براساس اطلاعات به‌دست‌آمده از جدول فوق، مقدار آماره t مقدار $12/661$ به‌دست آمده و سطح معنی‌داری محاسبه‌شده، $0/001$ می‌باشد. این مقادیر با سطح اطمینان 95% نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین مقدار ارزشی (۳) با میانگین جامعه وجود دارد.

فرضیه هفتم پژوهش مبنی بر تاثیر برپاکردن تشکیلات پیشگیرانه بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه ایران، موردتایید قرار می‌گیرد. براساس اطلاعات به‌دست‌آمده از جدول فوق، مقدار آماره t مقدار $7/744$ به‌دست آمده و سطح معنی‌داری محاسبه‌شده، $0/001$ می‌باشد. این مقادیر با سطح اطمینان 95% نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین مقدار ارزشی (۳) با میانگین جامعه وجود دارد.

فرضیه هشتم پژوهش مبنی بر تاثیر استفاده از نهادهای ماهوی بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه ایران، موردتایید قرار می‌گیرد. براساس اطلاعات به‌دست‌آمده از جدول فوق، مقدار آماره t مقدار $16/247$ به‌دست آمده و سطح معنی‌داری محاسبه‌شده، $0/001$ می‌باشد. این مقادیر با سطح اطمینان 95% نشان می‌دهد که تفاوت معنی‌داری بین مقدار ارزشی (۳) با میانگین جامعه وجود دارد. در نتیجه کلیه فرضیه‌های پژوهش، موردتایید قرار می‌گیرند.

اولویت‌بندی راهبردهای موثر بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه

برای رتبه‌بندی میزان تاثیر هر یک از راهبردهای پیشگیری از جرم در بازار سرمایه ایران، از آزمون فریدمن استفاده شد. نتایج آزمون فریدمن، در جداول ۶ و ۷ ارائه شده است.

جدول (۶). راهبردهای موثر بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه

رتبه	میانگین رتبه	راهبردهای موثر بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه
۱	۳/۷۲	آموزش اخلاق حرفه‌ای
۲	۳/۴۵	استفاده از نهادهای ماهوی
۳	۳/۲۶	اتخاذ تدابیر پیشگیرانه ماهوی
۴	۲/۵۹	اتخاذ تدابیر پیشگیرانه موقعیت‌مدار
۵	۲/۴۴	تدوین آیین‌نامه پیشگیرانه
۶	۲/۰۹	آموزش عمومی شهروندان
۷	۱/۸۸	برپاکردن تشکیلات پیشگیرانه
۸	۱/۶۵	اتخاذ تدابیر پیشگیرانه فردمدار

نتایج جدول شماره ۶ میانگین رتبه‌های هر راهبرد را نشان می‌دهد. هر قدر میانگین رتبه‌ها بزرگ‌تر باشد، آن راهبرد موثرتر خواهد بود. از این رو، راهبرد آموزش اخلاق حرفه‌ای، در بالاترین رتبه (تاثیر) می‌باشد و اتخاذ تدابیر پیشگیرانه فردمدار، دارای کمترین رتبه (تاثیر) می‌باشد.

جدول (۷). خلاصه اطلاعات آزمون فریدمن

پرسش	تعداد	درجه آزادی	کای اسکواتر	سطح معنی‌داری
راهبردهای موثر بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه	۳۸۴	۷	۹۹/۴۴۰	۰/۰۱۷

نتایج جدول ۷، نشان می‌دهد که براساس تحلیل استنباطی، مقدار سطح معنی‌داری برابر ۰/۰۱۷ به‌دست آمده و چون این مقدار از ۰/۰۵ کمتر می‌باشد، در نتیجه، تفاوت حاصله بین میانگین رتبه‌های راهبردهای موثر بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه از دید فعالان بازار سرمایه ایران، در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار است. به بیان دیگر، بین رتبه‌های راهبردهای مختلف، تفاوت معناداری مشاهده می‌شود و میانگین رتبه‌ها، یکسان نیست.

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

جرائم بازار سرمایه، مفهومی عام بوده و مهم‌ترین جلوه آن، جرائم حاکم بر بازار بورس و اوراق بهادار می‌باشد، بازاری که حلقه واسط سرمایه‌گذاران و بنگاه‌ها و واحدهای تولیدی می‌باشد. هرگونه اختلال در این بازار، می‌تواند موجبات بی‌اعتمادی سرمایه‌گذاران، توقف یا کندی تولید و اختلال در فعالیت‌های اقتصادی، تورم، از بین رفتن ارزش پول ملی، گسیل سرمایه‌ها به بازارهای غیرمولد از قبیل دلالی، نارضایتی از نظام اقتصادی حاکم و درنهایت، بحران‌های امنیتی را فراهم آورد، مانند آن‌چه که در سال‌های اخیر در بازار بورس، بر سرمایه‌های مردم ایجاد و باعث از بین رفتن دارایی و سرمایه آن‌ها شده است.

پاسخ‌دهی به این دسته از جرائم، باید هم به‌صورت ارعابی و سرکوب‌گرانه و هم به‌صورت تنظیم‌گری اقتصادی مشتمل بر شیوه‌های: پیشگیری - حفظ نظم اقتصادی - کنترل مجرمین و جبران خسارت بر بزه‌دیدگان بازار سرمایه

باشد. هیچ‌کدام از پاسخ‌های بالا، به‌تنهایی برای تامین همه جوانب مربوط با بزهکاری حاکم بر جرایم بازار سرمایه کافی نمی‌باشند. البته شیوه اخیرالذکر، از جامعیت بیشتری برخوردار بوده، به‌طوری‌که از ارکان آن، پیشگیری از وقوع جرم در این حوزه می‌باشد.

نتایج پژوهش حاضر، نشان می‌دهد که اتخاذ تدابیر پیشگیرانه ماهوی از جرم در بازار سرمایه به واسطه بهره‌گیری از متخصصان و متفکران حوزه جرم‌شناسی، موردقبول کنشگران این بازار بوده و سازمان بورس و اوراق بهادار، به‌عنوان نهاد حاکم در این خصوص، مکلف به اتخاذ تدابیر نامبرده می‌باشد. همچنین اتخاذ تدابیر پیشگیرانه فردمدار، بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه از رهگذر اقدامات فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی ناظر بر شهروندان و به‌واسطه پرورش شخصیت اقتصادی آن‌ها موثر می‌باشد. همچنین اتخاذ تدابیر پیشگیرانه موقعیت‌مدار بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه به‌واسطه تمرکز بر وضعیت‌های مناسب جرم‌زا و بکارگیری اقدامات جهت کاهش فرصت‌های ارتکاب جرم نافذ می‌باشد. علاوه‌براین، آموزش اخلاق حرفه‌ای بر پیشگیری از جرم در بازار سرمایه به‌واسطه اعتلای اخلاق حرفه‌ای و توصیف موازین اخلاقی حاکم بر این بازار و ضابطه‌مند نمودن رفتارهای کنشگران اصلی این بازار مهم می‌باشد. همچنین آموزش عمومی شهروندان از طریق افزایش سطح آگاهی‌های عمومی نسبت به بازار سرمایه و عدم اقدام و فعالیت هیجانی و تدوین آیین‌نامه پیشگیری از جرم در بازار سرمایه از طریق ایجاد ساختار منسجم و ضابطه‌مند در سازمان بورس و اوراق بهادار، تاثیر دارد.

در راستای نتایج حاصله از پژوهش، اقدامات ذیل در جهت تحقق اهداف پژوهش پیشنهاد می‌گردد:

- تلاش مستمر و همه‌جانبه برای اعاده اعتماد عمومی مردم نسبت به بازار سرمایه و آگاهی‌بخشی به آن‌ها از طریق رسانه‌های عمومی.
- جبران خسارات وارده به سرمایه‌گذاران سال‌های اخیر در بازار بورس و اوراق بهادار.
- تصویب قوانین نظارتی بازدارنده در حوزه واکنش کیفی.
- استفاده جامع از متخصصان پیشگیری از جرم در حوزه بازار سرمایه.

منابع

- ابراهیمی، شهرام و صادق‌نژادنائینی، مجید (۱۳۹۲). تحلیل جرم‌شناختی جرایم اقتصادی. پژوهش حقوق کیفری، ۲(۵)، ۱۷۴-۱۴۷.
- ابراهیمی، شهرام (۱۳۹۳). بازدارندگی از منظر حقوقی و جرم‌شناسی. کارآگاه، ۲(۲)، ۳۳-۵۱.
- ارباب، حمیدرضا (۱۳۸۸). الفبای بازار سرمایه. تهران: نشر شرکت اطلاع‌رسانی و خدمات بورس.
- اسدی، حمید، اعظم، مهدوی‌پور و رضوانی، سودابه (۱۳۹۸). مفهوم و جایگاه تنظیم‌گری اقتصادی با تأکید بر پاسخگویی به جرایم بورسی. پژوهش‌نامه حقوق اسلامی، ۲۰(۲)، ۴۷۳-۴۹۸.
- باقری محمود (۱۳۹۴). نقش حقوق شرکت‌ها و بازار بورس در موفقیت خصوصی‌سازی. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- توسلی زاده، توران (۱۳۹۲). پیشگیری از جرایم اقتصادی. تهران: انتشارات جنگل.
- حسن‌زاده، محمدرضا؛ ملکی، محمدحسن؛ جهانگیرنیا، حسین و غلامی‌جمکرانی، رضا (۱۳۹۹). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل موثر تاب‌آوری بازار سرمایه ایران. مدیریت صنعتی، ۱۲(۱)، ۱۷۲-۲۰۵.

- حسینی، جعفر و مهرا، نسرین (۱۳۹۴). نقدی بر مفهوم جرم اقتصادی در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲. *مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی*، ۲(۳)، ۴۵-۶۹.
- دادخدایی، لیلا (۱۳۸۹). مفهوم جرم اقتصادی و تحولات آن. *تعالی حقوق*، ۲(۶)، ۴۵-۶۲.
- سلطانی، محمد (۱۳۹۶). حقوق بازار سرمایه. تهران: انتشارات سمت.
- سلطانی، محمد؛ خلیلی، مرضیه؛ سهرابی، لیلا و فلاح‌تفتی، زینب (۱۳۹۵). بایسته‌های حقوق بازار سرمایه (اصول). تهران: سازمان بورس و اوراق بهادار.
- قاسمی حامد، عباس (۱۳۹۴). حقوق اقتصادی. *تحقیقات حقوقی*، ۱۸(۷۰)، ۳۱-۵۵.
- کنعانی خامنه، مرجان (۱۳۹۷). تاثیر فعالان بازار سرمایه در ارتقاء فضای کسب‌وکار و رشد بازار مالی ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مدیریت مالی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهریار.
- گسن، ریموند (۱۳۹۲). جرم‌شناسی بزهکاری اقتصادی. چاپ دوم، ترجمه: ابراهیمی، شهرام؛ تهران: نشر میزان.
- منفرد، محبوبه و میرمحمدصادقی، حسین (۱۳۹۹). چالش‌های سیاست جنایی تقنینی ایران در برابر جرایم و تخلفات بازار سرمایه. *مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی*، ۵۰(۲)، ۴۹۱-۵۱۴.
- میرسعید، سیدمنصور و زمانی، محمود (۱۳۹۲). جرم اقتصادی-تعریف یا ضابطه؟ پژوهش حقوق کیفری، دوره ۲ (۴)، ۱۶۷-۱۹۹.
- نیازپور، امیرحسین (۱۳۹۶). تکالیف سازمان بورس و اوراق بهادار در زمینه پیشگیری از جرم. فصلنامه راهبرد، ۲۶(۸۲)، ۳۲۷-۳۵۵.
- وروایی، اکبر و بنی‌نعیمه، عیسی (۱۳۹۷). راهبردهای کنترل کیفری جرایم حوزه کسب‌وکار. *مطالعات حقوقی*، ۱۰(۲)، ۵۳-۷۷.

References

- Arbab, H. (2009). *The Capital Market Alphabet*. Tehran: *Burse Information and Services Company Publishing*. (In Persian)
- Asadi, H. Azam, M., & Rizvani, S. (2018). The concept and place of economic regulation with the hope of responding to stock market crimes. *Islamic Law Research Quarterly*, 20th year, number two (consecutively 50): 473-498. (In Persian)
- Bagheri, M. (2014). The role of corporate law and the stock market in the success of privatization. *Research Center of the Islamic Council*. (In Persian)
- dadkhodaei, L. (2010). The concept of economic crime and its developments. *Taalah Law*, second year, 6, 45-62. (In Persian)
- Ebrahimi, Sh., & Sadegh Nejad Nayini, M. (2012). Criminal Analysis of Economic Crimes. *Criminal Law Research Quarterly*, 2(5), 147-174. (In Persian)
- Ebrahimi, Sh. (2013). Deterrence from a legal and criminological point of view. *Detective Scientific Quarterly*, second year, second period, 5, 33-51. (In Persian)
- Hassanzadeh, M. R., Malaki, M. H., Jahangirniya, H., & Golamijamkarani, R. (2019). Identification and prioritization of the effective factors of the resilience of Iran's capital market. *Industrial Management Quarterly*, 2 (1), 172-205. (In Persian)
- Hosni, J., & Mehra, N. (2014). Criticism on the concept of economic crime in the Islamic Penal Code approved in 2013. *Studies in Criminal Law and Criminology*, 2(3), 45-69. (In Persian)
- Gessen, R. (2012). *Criminology of economic crime*. second edition, translated by: Ebrahimi, Shahram: *Tehran: Meezan Publishing House*. (In Persian)
- Ghasemi Hamed, A. (2014). Economic Laws. *Legal Research*, 18(70), 31-55. (In Persian)

- Kanani Khamene, M. (2017). The impact of capital market activists on improving the business environment and growth of Iran's financial market. master's thesis, financial management, *Islamic Azad University, Shahriar branch*. (In Persian)
- Monfard, M., & Mirmohammad Sadeghi, H. (2019). Challenges of Iran's legislative criminal policy against capital market crimes and violations. *Criminal Law and Criminology Studies*, 50(2), 491-514. (In Persian)
- Mir Saeed, S. M., & Zamani, M. (2012). Economic Crime-Definition or Rule? *Criminal Law Research Quarterly*, 2(4), 167-199. (In Persian)
- Niazpour, A. H. (2016). Tasks of the Stock Exchange and Securities Organization in the field of crime prevention. *Strategy Quarterly*, 26(82), 355-327. (In Persian)
- Soltani, M. (2016). Capital Market Laws. Tehran: Somit Publications. (In Persian)
- Soltani, M., Khalili, M., Sohrabi, L., & Fallah Tafti, Z. (2016). Fundamentals of Capital Market Laws (Principles). Tehran: *Securities and Exchange Organization*. (In Persian)
- Tavosolizadeh, T. (2012). Prevention of Economic Crimes. Tehran: Jangal Publications. (In Persian)
- Varvai, A., & Bani-Naimeh, I. (2017). Strategies of Criminal Control of Business Crimes. *Legal Studies*, 10(2), 53-77. (In Persian)

نویسندگان این مقاله:

ولی رسولی؛ دانشجوی دکترای تخصصی حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مراغه هستند. ایشان دارای چند مقاله علمی در مجلات معتبر حقوقی و همایش‌های مختلف در سطح ملی هستند. هم‌چنین سابقه بیش از ۱۲ سال تدریس در دانشگاه‌های مختلف از جمله دانشگاه آزاد اسلامی واحد مهاباد، دانشگاه پیام‌نور مهاباد، دانشگاه آزاد اسلامی نقده و دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه را دارند. علاوه بر موارد مذکور، ایشان قاضی دادگستری با سابقه بیش از ۲۷ سال خدمت هستند.

دکتر جمال بیگی؛ دانشیار پایه ۲۰ گروه آموزشی حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مراغه، رییس مرکز تحقیقات حقوق و مدیر پژوهش دانشگاه آزاد اسلامی واحد مراغه، مدیر مسئول فصلنامه علمی مطالعات حقوقی فضای مجازی، وکیل پایه دادگستری، پژوهشگر علوم جنایی و مولف چندین کتاب و مقاله علمی معتبر در فصلنامه‌ها و کنفرانس‌های ملی و بین‌المللی هستند.

دکتر احمد احمدی؛ استادیار پایه ۸ گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مهاباد، عضو انجمن جرم‌شناسی ایران، مدیر گروه حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد مهاباد، داور چندین مجله علمی و پژوهشی حقوق، وکیل پایه یک دادگستری، پژوهشگر حوزه علوم جنایی، مولف چندین مقاله در نشریات معتبر و تالیف چندین کتاب در حوزه حقوق کیفری.

دکتر نادر رضایی؛ دانشیار گروه حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب، مولف چندین مقاله در نشریات معتبر.